

Farsta Fritid **framtid i samverkan** **en erfarenhet**

**Det som engagerar dig är lika det som engagerar ungdomar
Att känna sig ACCEPTERAD, MENINGSFULL, BEHÖVD OCH ÄLSKAD!**

Farsta stadsdelsförvaltning

Projektet Farsta Fritid Framtid i samverkan, 2007

Foto: Fritiden i Farsta stadsdelsförvaltning

Innehållsförteckning

Varför ska man dela med sig av erfarenheter?	3
Kapitel 1	4
Bakgrund till projektet Farsta Fritid - framtid i samverkan (FRIS).....	4
Kapitel 2	6
Så här gjorde vi!	6
Förutsättningar för ett lyckat projektarbete.....	6
Farsta Fritid utvecklar sin kompetens	6
Spetskompetensutbildning	9
Öka ungdomars delaktighet och inflytande över verksamheterna	9
Utveckling av samverkan mellan skola och fritid.....	10
En gemensam utbildningsdag för praktiker i Farsta	14
Kapitel 3	16
Utvecklings arbetet fortsätter i Farsta	16
Kompetensutveckling i Farsta fritid.....	16
Öka Ungas delaktighet i Farsta fritids verksamhet.....	16
Samverkan mellan fritid och skola i Farsta.....	17
Samverkan med andra stadsdelar.....	17
Kapitel 4	18
Tips på praktiska verktyg till mötesformer och metodmaterial	18
Bättre möten.....	18
Metodbanks, kurser, fakta, information.....	19
Mer metodmaterial.....	20
Litteratur tips.....	20

Varför ska man dela med sig av erfarenheter?

Denna bok är tillägnad alla som arbetar med unga människor och framförallt dig som arbetar i öppen verksamhet. Min förhoppning är att kunna ge dig inspiration i arbetet med ungas delaktighet och inflytande på fritidsgårdar och träffpunkter. Att leda ett samverkansprojekt inom kommunal verksamhet har sina utmaningar. Det är värt tiden att skapa en bra möteskultur, era möten blir effektivare.

Min upplevelse är att vi är dåliga på att ”sno” och ta tillvara på andras erfarenheter. Mitt råd till dig är att samla så mycket tips, metoder och forskningsresultat från området som du bara kan. Lär av andra, men kopiera inte rakt av. Modellera själv och ta till vara på det som passar dig. Det är klokt som ledare att förkovra sig och göra en metod till sin egen. I boken finner du smakprov av de metoder som varit framgångsrika i det konkreta utvecklingsarbetet i Farsta fritid. För att lyckas behövs det goda ledarskapet som är öppet, förändringsinriktat och har mod att delegera.

Lycka till med ditt viktiga uppdrag!

Anette Dalqvist, projektledare

KAPITEL 1

Bakgrund till projektet Farsta Fritid - framtid i samverkan (FRIS)

Farsta är en gammal arbetarstadsdel i Stockholms söderförort med cirka 47 000 invånare varav cirka 3 200 är ungdomar mellan 13-19 år. Inom Farsta fritid finns det en träffpunkt för äldre ungdomar, sex stycken fritidsgårdar och sex stycken parklekar.

Farsta fritid arbetade under åren 2005- 2006 med att utveckla förutsättningarna för den öppna fritidsverksamheten i parklekar och fritidsgårdar genom kompetensfondsprojektet Farsta fritid 2011. Projektet gjorde en ingående analys av verksamheternas utbud och personalens utvecklingsbehov. Resultatet av projektet visade att vi inom Farsta fritid behövde rikta utvecklingen inför 2011 på fyra större områden, för att öka kvalitén på den öppna fritidsverksamheten.

- a. Se över verksamhets utbud, gemensamma arrangemang och öppettider. Fritidens verksamhet ska ha hög kulfaktor och tilltala besökarnas kreativitet, nyfikenhet och längtan efter självförverkligande
- b. Samverka med andra för att säkra effektivitet, bredda fritidens kompetens och besökargruppen
- c. Utveckla metoder för demokrati och delaktighet hos besökarna. Detta arbete kommer att verka självförnyande på verksamheten
- d. IT i verksamheten såväl ur personal som ur besökarnas perspektiv

Under samma tidsperiod pågick stadsdelsförnyelseprojektet Ungas röst i Farsta, för ungdomar i åldern 13-20 år. Projektet Ungas röst i Farsta tillkom utifrån kommunfullmäktiges uppdrag att skapa forum för ungas inflytande i varje stadsdel. Projektet låg inom ett större stadsdelsförnyelsearbete. Ungas röst i Farsta innebar i korthet att en ungdomslots arbetade med att fånga ungas åsikter och skapa möten och dialog mellan unga, tjänstemän och politiker. Elever och personal i högstadieskolorna utbildades i demokrati. Det byggdes nätverk mellan Farstas elevråd och elevkamratstödjare. En mötesplats på internet www.123Farsta.com skapades med information där ungdomar kunde ha en dialog med politiker och tjänstemän i Farsta vilken drevs av en redaktion med ungdomar.

Vad ville Farsta Fritid uppnå med projektet?

Erfarenheterna från dessa båda projekt visade på nödvändigheten att fortsätta utveckla våra öppna träffpunkter för att kunna svara mot ungdomars behov med en bra kvalitet. För oss i Farsta fritid var det framförallt två områden där metoder och arbetssätt behövde vidareutvecklas.

- 1) Samarbetet med skolan
- 2) Ungdomars möjlighet till delaktighet och påverkan

Projektets syfte var att utveckla arbetssätt och metoder för det främjande och förebyggande arbetet med ungas personliga utveckling genom samverkan mellan fritid och skola.

Farsta fritid ansåg att kunskapen kring dessa frågor redan fanns hos fritidsledarna. Men de behövde finna nya arbetsformer för att kunna använda kunskapen som resurs för ungas utveckling. Och att de öppna mötesplatserna hade behov av ett samarbete med skolan kring främjande och förebyggande arbete, hälsa och demokrati.

Projektet fick stöd av Ungdomsstyrelsens nationella satsning på förebyggande och främjande ungdomsarbete.

Se mer info på webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se

I kapitel TVÅ får du reda på vilka metoder och arbetssätt Farsta fritid valde att utveckla.

KAPITEL 2

Så här gjorde vi!

Det här kapitlet handlar om de metoder och arbetsätt vi inom Farsta fritid valde att utveckla kring kompetensutveckling för vår personal, former för att öka ungdomars delaktighet och inflytande i våra öppna verksamheter. Kapitlet handlar också om hur vi utvecklade vår samverkan med Farstas skolor och närliggande stadsdelar. Farsta fritid valde att göra en bred satsning för att höja kvalitén på våra verksamheter. Vi tycker att det är en framgångsfaktor när vi inom fritiden synliggör oss på flera olika arenor. En annan framgångsfaktor för oss i Farsta fritid var att satsa på ett ”lodrätt” tänkande med ett projekt som berörde allt från chefer i ledningsfunktion, berörda tjänstemän till ungdomarna som besökargrupp.

Förutsättningar för ett lyckat projektarbete

För att lyckas behöver ett projekt tydliga projektmål med tydliga avgränsningar, en god förankringsprocess, goda resurser, en tydlig målgrupp, en styrgrupp och en erfaren projektledare i arbete med tvärsektoriell kommunalverksamhet. Den viktigaste framgångsfaktorn är att alla involverade är överens om projektets mål innan arbetet startas.

Som det beskrevs i kapitel ett så hade vi i Farsta fritid analyserat våra två projekt Farsta fritid 2011 och Ungas röst i Farsta och valt att i första hand prioritera två områden för att öka vår kvalitét på verksamheten: samarbetet med skolan och ungdomars möjlighet till delaktighet och påverkan. Projektet fick namnet Farsta fritid- framtid i samverkan (FRIS) och projektmålet blev: ”Att höja kvaliteten i Farstas öppna ungdomsverksamheter”

Delmålen blev följande:

- Att stärka fritidsledarnas kompetens på fritidsgårdar och träffpunkter i Farsta i det främjande och förebyggande arbetet med ungas personliga utveckling
- Att öka ungdomars delaktighet och inflytande över gårdarna/träffpunkternas utformning och innehåll
- Att utveckla samverkansformer mellan fritid och skola samt att dela erfarenheter och samverka med andra fritidsledare i närliggande stadsdelar och kommuner

Farsta Fritid utvecklar sin kompetens

Här får du läsa om hur vi i Farsta fritid valde att utbilda våra personalgrupper och på vilket sätt ungdomarna involverades mer vad gällde inflytande över utformningen och innehållet i verksamheterna.

Alla ska med!

All personal inom Farsta fritid som arbetar med ungdomar 13-20 år deltog under 2007 vid tre utbildningstillfällen. Varför kan man kanske undra? Jo, det berodde helt enkelt på att vi i Farsta fritid hade bestämt oss för att satsa på kompetensutveckling för all personal kring demokratibegreppet, delaktighet och inflytande för att detta ska genomsyra hela organisationen framöver.

Innehållet de tre kvällarna

Träff ett var en Kick in, syftet var att ge personalen kunskap om arbetet med ungdomsinflytande inom fritidsverksamheten.

Temat var: Varför ska fritiden arbeta med ett demokratiskt förhållningssätt?

Under träff två som låg senare under våren gavs metoder och inspiration till arbete med ungdomsinflytande inom fritidsverksamheten. Fritidsledare som gick spetskompetensutbildningen (se sidan 9) ansvarade för att hålla i stationer med de olika metoderna.

Det tredje tillfället genomfördes i samband med att "sjösätta" fritidens nya organisation under hösten för all personal inom hela Fritid Farsta. Anledningen till omorganisationen var liksom detta projekt en följd av det som kom fram under projektet Farsta fritid 2011, som visade på behovet av en tydlig organisationsstruktur och ett tydligt chefskap. Tema denna kväll var: Arbetslaget i fokus.

Syftet med kvällen var att starta upp den nya organisationen, och att göra det tillsammans, där alla var delaktiga. Att fokusera på arbetslagen och att förtydliga ansvarsnivåer. Den började med att Farsta fritids chefer gick igenom syftet med kvällen och fritidens uppdrag. Denna kväll genomfördes i fyra matcher med ett antal mötesmetoder, allt för att personalen skulle delta aktivt, känna engagemang och starta processer med sig själva och sina arbetslag. Varje arbetslag genomförde sedan sina "matcher" enligt följande upplägg:

Spelregler

Innan ni börjar utse en:

- Bordsvärd - ansvar för rundor
- Sekreterare - skriver
- Tidshållare - ser till att ni håller tiden och att det inte blir för långa monologer

Extra hjälpmedel är Kylskåpet.

Här sätter ni frågeställningar där som ni inte kan besvara själva, dessa kommer cheferna att besvara under kvällen, eller tar reda på svaret och meddela er vid ett senare tillfälle. I kylskåpet kan ni också sätta frågor som inte hör till kvällens tema men som ni gemensamt vill diskutera vid ett annat tillfälle.

Match nr.1 (Speltid 15 minuter) Ledord i vår grupp

Tvärtom övningen

A. Brainstorm- hur ska vi göra för att vårt arbetslag ska fungera så dåligt som möjligt?

Skriv upp allt på ett A3. max 5 min

B. Vänd påståenden till positivt. max 5 min

C. Var och en pluppar, 3st pluppar - på de påståenden som är viktigast för dig!

Renskriv ledorden på ett eget A3. 5 min.

Dessa ledord är nu ert arbetslags ledord.

Match nr 2 (Speltid 10 minuter) Viktigt i mitt liv just nu?

Vad har vi gemensamt i vår grupp?

Brainstorma

Tänk först själv på post it lapp, en sak per lapp totalt 5 saker. 3 minuter.

Gruppera ihop era lappar och sätt rubriker. 7 min

Det här är gemensamma viktiga rubriker för oss i vårt arbetslag, som ni förutom ledorden att bära med er när ni umgås på arbetsplatsen!

Match 3 (Speltid 10 minuter) Ansvar

Bikupa

Att ta ansvar - vad betyder det för mig? Prata två och två. 3 minuter.

Gör en runda och skriv ihop era tankar på ett A3 papper. 7 min.

Nu har ni förtydligat ordets innehåll och berättat för varandra vad ordet ansvar innebär för er.

Halvlek 12 min! Hämta kaffe! Sträck på benen!

Match 4 (Speltid 40 min) Arbetslaget i fokus

Sluta - börja - fortsätta

Vad behöver vi sätta fokus på i vårt arbetslag? Börja med A!

A. Vad ska vi sluta med?

B. Vad ska vi fortsätta med som är bra, som vi kan fortsätta utveckla?

C. Vad ska vi börja med?

När ni är klara och har fyllt i färdigt Så får var och en tre prickar att sätta ut på det som känns viktigast att fokusera på just nu!

Räkna ihop prickarna och rangordna dem i nummer ordning.

Skriv in dem i gemensamma dagordningen. Använd dagordningen på nästa arbetslagsträff.

Gemensam dagordning

Så här kan ni också göra dagordningar till era möten. Lägg gärna in fasta punkter som alltid är återkommande.

- Gör en runda som tar upp aktuella punkter.
- Förhandla och kom överens om hur tiden och punkterna ska disponeras under er mötestid.
- Utse tidshållare.
- Den som lyfter en punkt är ansvarig över att hålla tiden och är ”ordförande” över sin punkt.

Den gemensamma dagordningen kan sitta uppe tills nästa möte - så att man kan fylla i ett ämne innan mötet. Ett av många sätt att hålla dagordningen levande och aktuell för alla.

Namn	Ämne	Diskussion	Information	Beslut	Tid

Kommentarer från Farsta
fritids personal

Kick in 6 mars och 21 maj

”Testat olika metoder själv,
utsatt för metoder, det var
positivt”

”Vi var delaktiga i
utbildningen”

”Fick många nya idéer och
tankar”

”Positivt att få göra saker ihop
roligt, engagerande, lättsamt”

Spetskompetensutbildning

Under våren genomfördes en sju stegs spetskompetensutbildning i ungas inflytande och delaktighet. Med syfte att skapa en gemensam samsyn och en fördjupad förståelse för demokratibegreppet, demokratiska processer, projektledning och för att ge konkreta metoder i att öka ungas inflytande inom fritidens verksamheter. Att stärka fritidsledarna på verksamheterna var ett uttalat behov. För att sätta igång processer på alla verksamheter utsågs sju fritidsledare, en representant från varje fritidsgård/träffpunkt i Farsta. Deras uppgift är idag att vara motorer i utvecklingen av ungas inflytande och delaktighet och fick därför göra denna utbildning.

Utbildningen var specialdesignad för Farsta fritid med utgångspunkt kring Robert A Dahls fem kriterier. Dessa kriterier var utgångspunkt för utbildningens upplägg. En gemensam förståelse kring hur dessa kriterier påverkar de demokratiska processerna gör att fritidsledaren kan göra en analys kring vad som fungerar eller inte fungerar i personal- och ungdomsgruppen. Alla dessa kriterier påverkar varandra.

1. **Effektivt deltagande.** Alla måste ha lika och lämpliga möjligheter att uttrycka sin uppfattning i den fråga som diskuteras
2. **Lika rösträtt.** Lika inflytande när frågan avgörs. När beslut i frågan tas, har vars och ens ställningstagande samma vikt som alla andras. Det är dessa slutliga ställningstaganden och inget annat som faller utslaget
3. **Upplyst förståelse.** Alla måste ha lika möjlighet att bilda sig en välgrundad uppfattning om vilket alternativ som bäst tjänar hans eller hennes intressen

4. **Medborgarskap för alla.** Ingen får uteslutas. Medborgarskapet är allmänt. Demokratin omfattar med andra ord alla vuxna som berörs av besluten (Överfört i fritidsgårdens värld) alla= unga och vuxna)
5. **Kontroll över dagordningen.** De som deltar i besluten måste själva ha rätt att bestämma om vilka ärenden som skall tas upp på dagordningen

Öka ungdomars delaktighet och inflytande över verksamheterna

Att skapa och utveckla bra arbetsmetoder för att ge unga möjligheter att vara delaktiga och ha inflytande på fritidens öppna verksamheter bygger på att personalen är motorer i det arbetet. I Farsta så valde vi att utgå från de fritidsledare som gick spetskompetensutbildningen. De fick i uppdrag att starta upp projekt med ungdomar på respektive verksamhet under hösten med fokus ungas delaktighet och inflytande. I utbildningen fick de lägga en grund och göra projektplaner ihop med sin personal på respektive verksamhet.

Tipslista för att öka ungas inflytande

- Skapa tydliga mål med fritid och kultursatsningar för unga på olika nivåer, ex på gården, i förvaltningen, i kommunen
- Ungdomarna ska vara med från början. Det är lika viktigt som att all personal på verksamheten ska vara med från början
- Utgå ifrån ungas idéer / initiativ och ge dem inflytande över aktiviteterna
- Fråga hur de vill ha inflytande och hur de vill vara delaktiga. Visa dem på vilket sätt de kan vara med/alternativ och ge dem verktyg
- Bemötande i vardagen. Den du möter som ledare ”speglas” i dig. Var glad och öppen
- Ge unga arenor att träna de demokratiska verktygen dialog- delaktighet - ansvar- påverkan
- Ge unga en möjlighet att reflektera och sätta ord på det som är viktigt för dem
- Skapa former, möjligheternas struktur/ organisation för de ungdomar som vill vara med och påverka/utveckla sin personlighet i sitt eget engagemang hos er
- Skapa forum där unga byter erfarenheter med varandra, nätverksarbete, gemensamma konferenser mellan fritidsgårdar/träffpunkter
- Skapa strukturer för ungdomsinflytande former på gården
- Skapa rutiner för möten i de olika grupperna som ett redskap till att öka god kvalitet
- Skapa forum för att diskutera verksamhetens form & innehåll, fritidsledarrollen med ungdomarna. Det reella inflytandet utvecklas genom att synliggöra uppfattningar och föreställningar om verksamheten. Var, när och hur får våra ungdomar möjlighet att göra detta i våra verksamheter? Hur skapar vi forum som innefattar unga?
- Sätt ungdomarnas kulvärden i fokus, vilket enligt Ulf Blomdahls forskning bland annat är att bli bättre. Det vill säga kompetensutveckling, att bli sedd för den jag är, att den vuxne ser och bekräftar mig samt att vi kan fnittra ihop.

Exempel på projektplaner för de olika verksamheterna:

- Att utveckla ungdomarnas inflytande i verksamheten på Tuben i Farsta centrum.
- Sexsnack! i öppen verksamhet på Fagersjö fritidsgård.
- Samverkan skola/fritid = SAMSTID på Hörnet och Gubbängsskolan.
- GRIS= gårdsråd i strand, ett öppet gårdsråd på Forsängen i Farsta strand.
- Inskolning av sjätte klass på Morgongårdens fritidsgård.
- Läger projekt på Västboda kvartersgård.
- Ungas inflytande över fritid Sköndal

Formerna för ett fördjupat demokratiarbete måste bygga på mångfald. De skall utformas utifrån lokala förutsättningar och från ungas egna erfarenheter och önskemål. Detta betyder att ungdomar själva äger och planerar sin dagordning. Att äga dagordningen är en betydelsefull faktor om man vill få igång ett engagemang bland unga. Att de är med från start till mål. Ökat inflytande ger personlig utveckling.

Personalen på de olika verksamheterna upplevde att de under hösten har fått ett ökat engagemang och ökat förutsättningarna för att öka ungas delaktighet och inflytande.

Utveckling av samverkan mellan skola och fritid

Här får du följa hur Farsta fritid utvecklade former för samverkan mellan fritid och skola. Fritiden tog genom projektet initiativ till att fördjupa och utveckla samarbetet med högstadieskolorna och Farsta gymnasium. Under våren och hösten 2007 genomfördes samverkansträffar mellan Farsta gymnasium och Tuben, träffpunkt för äldre ungdomar. Hökarängsskolan med Morgongårdens fritidsgård och Sköndals fritidsgård. Gubbängsskolan och Hörnets fritidsgård. Kvickenstorpsskolan och Farsta Strand samt Västboda kvartersgård genomförde ett första möte i september.

Alla ska vara delaktiga, arbeta långsiktigt

Samverkansträffarna har gått ut på att hitta former för långsiktig samverkan, att utveckla redan befintliga former eller göra helt nya. Fritiden ville hitta former för att vara drivande i samverkan med skolan, för att dels öka sin kvalitet på verksamheterna, men också i utvecklingen av det främjande och förebyggande arbetet kring ungdomarna i Farsta. Unga är inte en homogen grupp, så en gemensam planering och diskussion med skola och fritid behövs både centralt och lokalt kring ungdomars olika behov, och hur resurserna på de olika ungdomsgrupperna ska fördelas.

Den viktigaste framgångsfaktorn i samverkan mellan fritid och skola i Farsta har varit mötesformerna i ingångsskedet för utveckling av samverkan tillsammans med utvecklingspositiva, dynamiska ledare som vågar starta upp nya processer. Detta har ökat personalens engagemang.

Skolan har sina tider för verksamhet och fritiden har sina. Verksamhetsmässigt så är båda kulturernas berörda personal igång ” på papperet” samtidigt ca 20 veckor per termin. Det är olika belastning på verksamheterna under dessa veckor med detta gör att i realtid är ungefär 10 veckor per termin användbara när respektive grupp ”kan mötas”. Att utveckla

samverkan är ett långsiktigt processarbete. Att verka metodmässigt med att skapa demokratiska processer tar tid och ska få ta tid. Detta för att alla involverade ska känna att de är delaktiga i processen.

Mötesformer en framgångsfaktor i samverkan

Det ligger ett stort värde i att investera tid för utveckling av en god möteskultur. Mötena blir effektivare, deltagarna känner att det är större värde att vara med. Här följer ett konkret exempel av en mötesmetod att använda sig av i ex. samverkan som bygger på två träffar.

Träff 1

Uppstartsträff

Deltagare var de chefer, tjänstemän inom skola och fritid som skulle kunna vara motorer för utveckling av samverkan.

Varför är vi här?

Det är viktigt att ha ett tydligt mål/syfte med mötet. Målet för denna träff var att inventera och utveckla samverkan mellan fritiden och skolan. Denna träff var en konkret tydlig start i att utveckla samarbete mellan Farsta fritid och Gubbängsskolan. Det kan underlätta utveckling av samverkan att ta in en utomstående som mötescoach. Mötescoachen roll är att hålla i former för mötet och jämna ut eventuella maktstrukturer i gruppen.

Presentationsrunda

Vi gjorde en presentationsrunda och fick lite historiska blickar bakåt till hur fritid och skola samarbetat i för olika former.

Samverkan – hur då?

Med hjälp av metoden sluta - börja – fortsätta. Metodbeskrivning har du under Alla ska med, match 4. Här arbetade deltagarna fram tankar kring samverkan.

Träff 2

Att sätta mål för samverkan

Deltagare var chefer för respektive verksamhet. Mötets syfte var att tydliggöra gemensamma mål och resurser kring samverkan under 2007-2008. Detta möte följde också upp det som kom fram på träff 1. I Farsta beslutade alla samverkande grupper mellan skola och fritid att det övergripande målet och delmålet för FRIS borde kunna vara vägledande i arbetet. Dessutom tog man fram gemensamma nyckelord som kan vara vägledande. Dessa var - Vad ska jag (personal och elev) göra för att få det bättre? Trygghet, må bra, delaktighet, glada och nöjda ungdomar.

Bo Karlsson, rektor Farsta gymnasium

”Det fria skolvalet innebär att Farsta gymnasium tar emot elever från allt fler grundskolor. Hösten 2007 passerade vi 100 olika avlämnande skolor, spridda över hela staden och länet. Den utvecklingen har skadat en tidigare ganska naturlig samverkan med närsamhället, inte minst när det gäller grundskolan. Det faktum att gymnasieskola å ena sidan och grundskola/fritid å andra sidan tillhört olika organisationer har inte gjort saken lättare.

Därför ser jag mycket positivt på projektets ambitioner att samverka lokalt kring gemensamma frågor. Det är nödvändigt att vi som chefer får en ’blåslampa i nacken’ när det gäller att bilda goda nätverk kring våra ungdomar ”

Ett gott exempel på samverkansform mellan fritidens verksamhet

Hörnet och Gubbängsskolan

Från detta projekt vill vi särskilt lyfta fram ett bra exempel på utveckling av en samverkansform. Den bygger på ett ny-tänkande när det gäller berörda personalgrupper med ett tydligt ledarskap från både skola och fritid med gemensamt skapade begripliga mål. Så här kommer samverkansarbetet att se ut framöver mellan Gubbängsskolan och Hörnet.

Regelbundna samverkansmöten

Samverkan ska bygga på ett 24 timmars förebyggande och främjande arbete runt och kring ungdomarna på Gubbängsskolan. Det är viktigt med hög kvalitet och tydliga åtgärder. De som samverkar ska ha en kännedom om ungdomen/ungdomarnas vardag både i skola och på fritiden, och informationen ska utgå ifrån de som berörs i vardagsarbetet. Detta för att slippa ha möten där information diskuteras i andra, tredjehandsläget. Därför ska samverkansmöten utformas utifrån arbetslagen på Gubbängsskolan, elevhälsan i möte med Fältassistent med område Gubbängen och representant från Hörnet när det finns behov. Samverkan ska bygga på vara en förtroendeskapande grupp från skola och fritid. Skola, fritid synliggör ev. problematik och arbetar gemensamt med ungdom och föräldrar för att hitta utvecklingsmöjligheter för ungdomarnas lärande och hälsa. Verksamheten ska bygga på glädje/engagemang från både skola och fritid.

Samverkan och inskolning åk 7

Målet är att hitta en form där Hörnet varje höst lägger fokus på samverkan med åk 7 eleverna och deras arbetslag. Efter tre år skall en tydlig form ha utarbetats för samverkan mellan Hörnet och åk 7:s arbetslag. Till och börja med läggs fokus på åk 7 introduktionen och ett regelbundet möte en ggr/månad. En personal från Hörnet och Fältverksamheten deltar på arbetslagets möte. För att ge goda resultat ska fritidsledarna och fritidens verksamhet ha ett tydligt beslut att samverkan ska ingå som en ordinarie del i arbetet, vilket innebär att resurs diskussionen är mycket viktig innan höstens uppstart.

Samverkan åk 8 och åk 9

Samverkan sker genom att Fältverksamheten deltar på arbetslagsmöte för åk 8 en ggr/månad. En rektor och chef för fritiden är med på första arbetslagsmötet och tydliggör varför samverkan ska utvecklas, vad detta innebär för eleverna och för personal inom skola och fritid, hur samverkan ska gå till och när/ i vilken form detta sker. Cheferna från respektive verksamhet talar om vilken roll de kommer att utifrån sin ledarposition och när de kommer att träffas. Att cheferna ”slår an en ton” ger mer status för samverkan och ökar sannolikheten för en långsiktig hållbar process. Samverkan sker också genom Gubbänglarna, elevkamratstödjarnas vuxenstödjare och fritidsledare på Hörnet.

Mer konkreta förslag i utveckling av samverkansarbete

Utöver detta ovan vill vi beskriva flera viktiga erfarenheter från arbetet med samverkan som kan vara ett stöd i utvecklingen av densamma.

Regelbundna samverkans möten med tydliga mål

Arbeta tillsammans för att skapa en långsiktig organiserad samverkan med gemensamt mål för träffarna. En statushöjning i samverkan får man genom tydlighet som kan tydliggöras med bland annat dessa frågeställningar: varför, vad, hur, när och målgrupp?

Ta tillvara på erfarenheter i samverkan

Det är viktigt att tänka innan projektstarten kring hur erfarenheterna kommer att tas tillvara, utvärderas och fortsätta utvecklas i samverkansarbetet.

Att arbeta med samverkan kring unga kräver vilja och tid

Att arbeta med unga bygger på att "se ungdomen utifrån en helhet". Det måste drivas tvärgående/tvärsektoriellt i en stadsdel/ kommun och tar både tid och kraft i anspråk. Demokratiutveckling med både personal och ungdom parallellt i skola och fritid kräver igångsättning av stora processer i respektive målgrupp. Att lyckas med att få en positiv och stark vilja till utveckling kring arbetsprocesserna och organisationsstrukturer för alla involverade parter var det som tog mest resurser i detta projekt och gör naturligtvis i det vardagliga arbetet.

Att "rätt personer samverkar" i de olika nivåerna

De som samverkar ska vara de som har en kännedom kring ungdomen/ ungdomarnas vardag både i skola och på fritiden. Samla ihop den lokala spetskompetensen som utgår ifrån barnets bästa. Är alla inbjudna - saknar vi någon?

Förhållningssätt i samverkan

Att bli bekräftad i sin yrkesroll är viktigt för att gruppen ska fungera. Hur släpper gruppen in nya medlemmar om någon försvinner? Ett framgångsrikt förhållningssätt i samverkansgruppen är att se andras färdigheter i respektive yrkesroll, att bryta murar av förutfattade meningar om varandra. Gör en gemensam upplevelse emellanåt, t.ex. en kick in på hösten, gör frukostmöten. Du som deltagare bör vara en stolt och god ambasadör för din yrkeskår: glad, trevlig, lösningsfokuserad med ett öppet sinneslag. Flytta fram positionerna - skapa en "vi anda" mellan fritid och skola.

Informera om samverkan

Var tydliga både inåt i gruppen och ut mot kommunens invånare, framförallt mot målgruppen ungdomar och föräldrar. Synliggör er själva, visualisera samverkan på t.ex. kommunens hemsida och i lokala tidningen.

En gemensam utbildningsdag för praktiker i Farsta

Att få ansikten på alla som arbetar med samma målgrupp är en framgångsfaktor i sig. Att få en känsla av hur många som finns runt om kring ungdomarna i Farsta och få en möjlighet att lära känna dem underlättar samverkansarbetet och resultatet för att trygga ungdomarnas uppväxtvillkor. Därför valde FRIS projektet att i början på höstterminen genomföra en konferens med personal som arbetar med ungdomar 13-19 år, verksamma inom Fritiden, Farsta gymnasium, Hökarängsskolan,

*"En jättebra dag!
Det är första gången som någon sådan här konferens har gjorts"*

Kvickenstorpskolans, Gubbängsskolans, Barn och ungdomsenheten med flera. Ett 150 - tal samlades i Farsta gymnasiums aula och fick en gemensam upplevelse.

Detta var första gången i Farstas historia som det anordnades en gemensam dag för praktiker som arbetar med denna målgrupp. Att göra en sådan här satsning kräver att det är bra föreläsare som knyter an och berör alla deltagarna kring i det ämne som skall behandlas. Alla involverade chefer bör vara överens om ämnet och delaktiga i förplaneringen samt i genomförandet, detta kräver ett långsiktigt förarbete.

Syftet med eftermiddagen var:

Att alla som arbetar med unga 13 år och uppåt fick en chans att träffas och göra en gemensam kunskapsinhämtning kring målgruppen ungdomar. Deltagarna skulle få konkreta verktyg i arbetet med unga både i mötet och forskningsbaserade verktyg i förebyggande och främjande arbetet var målet med dagen.

De föreläsare vi valde var Ulf Blomdahl, forskningsledare på Idrottsförvaltningen i Stockholm under temat: Vad händer med ungdomars handlingar och värderingar i Sverige, Stockholm och Farsta? Bengt Sundbaum, projektledare för ”Skolan förebygger” på Folkhälsoinstitutet, talade kring: Vad kan preventionsforskningen tillföra för att skapa en trygg miljö och goda relationer försvåra unga. Anette Dalqvist, projektledare och teatergruppen Ung utan Pung avslutade med en annorlunda föreläsning med visualiserade situationer och konkreta metoder att använda och tänka på i mötet med unga.

Samverkan med fritiden i andra närliggande stadsdelar

Ett av delmålen var att dela erfarenheter och samverka med andra fritidsledare i närliggande stadsdelar och kommuner. Vi i Farsta valde att samverka med de närliggande stadsdelsförvaltningarna i Skarpnäck (40 000 invånare), Enskede- Årsta -Vantör (83 000 invånare) och Skärholmen (32 000 invånare) för att skapat en dialog i erfarenhets och metodutveckling samt för att utveckla former för samverkan. Ungdomarna rör sig idag mellan dessa stadsdelar, så det kändes viktigt att öka samverkan mellan fritidsledarna. Under år 2007 har chefer för fritiden inom de olika stadsdelarna träffats vid fyra tillfällen.

I slutet på hösten genomförde chefer och fritidsledare som genomgått utbildning i Farsta ett gemensamt erfarenhetsutbyte och en metodutvecklingskonferens för de fritidsledare som arbetar med ungdomar 13-20 år, i de involverade stadsdelarna. Cirka 70 stycken av 110 anställda fritidsledare deltog. Metoder som användes var bland annat aktivt lyssnade, bildpaketet, rundor, mötescoach, tidshållare, värderingsövningar.

”Tar med mig verktygsmetoder och gemenskap”

”Att i mötet med andra kunna spegla det man själv gör i sin verksamhet och vara stolt över det”

Vill du få mer information om metoderna gå till kapitel [FYRA](#).

KAPITEL 3

Utvecklings arbetet fortsätter i Farsta

Hur gör man för att förhindra ett projekt att rinna ut i sanden? Det bästa råd vi har är att innan projektet sätter igång, så har styrgruppen för projektet, bestämt hur projektresultatet ska tas tillvara och fortsätta i den ordinarie verksamheten efter projektavslutet.

Där är återigen goda mötesformer en framgångsfaktor. Att berörda parter träffas under sista terminen och gemensamt fattar beslut om mål för framtiden är avgörande för att hålla processerna igång. Det har vi i Farsta fritid gjort. Styrgruppen för projektet Farsta fritid i samverkan har i ett par samrådsmöten med rektorer för respektive skola, fritidens chefer, samordnare på berörda verksamheter inom fritiden och de aktivt deltagande fritidsledarna gemensamt uttryckt vad Farsta fritid och skolorna i framtiden skall fokusera på i det fortsatta utvecklingsarbetet i Farsta. Ansvariga för fritidens verksamheter i de berörda samverkande stadsdelarna har också träffats och uttryckt sina tankar om framtiden. Nedan kan du kort läsa hur de närliggande målen inför framtiden ser ut.

Kompetensutveckling i Farsta fritid

Kompetensutveckling är en nödvändig motor i förändringsarbete.

Farsta fritid har satt ett antal rubriker för fortsatt satsning med sin personal:

- All personal inom fritiden behöver "tänka" delaktighet
- Samtliga chefer och anställda inom fritiden behöver en utbildning som liknar spetskompetensutbildningen
- Utveckla aktiv coaching som metodik i Farsta fritid
- Fler i Farsta fritid behöver förståelsen kring varför unga ska vara delaktiga i verksamheten
- Timledarnas kunskapsnivå i Farsta fritid öppna verksamhet bör höjas

Öka ungas delaktighet i Farsta fritids verksamhet

Farsta fritid ansvarar för att skapa strukturer för ungdomsinflytande former i den öppna verksamheten. Att skapa rutiner för möten i de olika ungdomsgrupperna är ett redskap till att öka god kvalitet. Farsta fritid vill utveckla metoder att bryta fördomar, rasism och diskriminerande strukturer. Metoder för att ge ungdomarna förståelse i och kring demokratins teori och praktik. Ungdomarna värdesätter fritidsgårdsverksamheten/träffpunkter som en social arena. Vilket gör att den är perfekt att använda i utveckling av ungas inflytande och delaktighet.

Det här fortsätter Farsta fritid med:

- Arbeta med demokratiska former med ungas delaktighet genom t.ex. samtal, gårdsråd, grupparbeten, fotboll, teater, disco och liknade arrangemang
- Att ta tillvara ungas förslag och idéer
- Skapar en speciell arbetsgrupp för utveckling av ungas delaktighet och inflytande
- Målet är att genomföra sju konkreta delaktighetsprojekt per år för unga i Farsta Fritid
- Projektet FRIS ska på alla nivåer integreras i det dagliga arbetet på olika nivåer

Samverkan mellan fritid och skola i Farsta

Den strukturerade samverkan kan vidareutvecklas mellan skolan och fritidsverksamheten genom nya arbetssätt och metoder, där fritidens kompetens är mycket värdefull. Fritidsledaren kan ge förutsättningar för att ta tillvara ungdomars idéer och kreativitet. Att kunna stödja innovativa, unga entreprenörer bland våra ungdomar är viktigt i riktlinjerna att stärka den lokala demokratin och delaktigheten. Samarbete mellan unga och vuxna i olika former och mellan olika grupper av ungdomar och olika verksamheter behöver utvecklas ännu mer.

Detta försätter skolorna och fritiden utveckla gemensamt i Farsta:

- Att värdet av "kringarbetet" i skolan behöver lyftas upp och diskuteras mer
- Att se vikten av fortsatt utveckling för en tryggare uppväxtmiljö
- Att arbeta vidare med mål och utvärdering kring hur vi gemensamt kan skapa trygghetsskapande åtgärder i skolan och på fritiden
- Utveckla förankringsarbetet av samverkansformerna i respektive skolas/ fritids personalgrupp och bland elever/ ungdom samt föräldrar
- Arbeta vidare kring hur personal i respektive verksamhet ska få kännedom kring mål och syfte, vad och varför samverkan prioriteras
- Avsätta tid för utveckling av metoder kring mer och bättre samverkan mellan skolan och fritid
- Det är viktigt att skolan och fritid har kontaktpersoner
- Att göra en gemensam konferens igen för skola, fritid och alla andra i Farsta som arbetar med ungdomar 13-20 år.

Samverkan med andra stadsdelar

Att skapa en bra form för samverkan mellan närliggande stadsdelarna i Stockholms söderort är ett resultat av detta projekt. Stadsdelarna ser tydligt ett behov av att fortsätta diskutera kring förebyggande och främjande insatser inom fritiden.

Detta vill fritiden inom stadsdelarna Farsta, Skärholmen, Enskede- Årsta-Vantör och Skarpnäck fortsätta utveckla:

- Stadsdelarna vill fortsätta nätverka med erfarenhetsutbyten i söderort. Preliminär plan att fortsätta med temat delaktighet, fördjupa, ny träff planeras till våren 2008. Att fritidsledare som är tränade i mötesformer, håller i kvällen är en lyckad form för att inte tappa fokus på kvällens tema
- Ett regelbundet samarbete stimulerar till kontakt. Hur vi tar tillvara varandras nyfikenhet är en bra utgångspunkt
- Det finns ett outtömligt behov av utveckling, och samverkan är ett sätt för fortsatt utveckling

KAPITEL 4

Tips på praktiska verktyg till mötesformer och metodmaterial

Att arbeta med människor innebär möten i alla dess olika former. Lyckade möten är en viktig framgångsfaktor. För att känna sig trygg som ledare i de mötesformer du tänker använda är det klokt att gå kurser i de olika metoderna. Här får du flera konkreta för bättre möten och en samling hemsidor med kurser, material, metodbanker och dessutom skriftligt metodmaterial att frossa i!

Bättre möten

- Ge alla deltagare plats på mötet.
- Ge tydlig information och klar kommunikation
- Fånga allas åsikter, erfarenheter mm. innan beslut

Talboll/ talpinne

Markera vem som har ordet. Det gör det lättare att behålla ordet och inte bli avbruten. Det blir lättare att rikta uppmärksamheten mot den som har ordet istället för mot den med högre status, mer flödande svada eller som lätt faller folk i talet.

Rundor

Var och en får ordet, en i taget. Det viktiga är att frågeställningen är tydlig och kärnfull- så att inte den som får ordet kan tolka och flyta ut i frågeställningen. Ex. Vad har du för frågeställning du vill diskutera i dag? Här är några exempel på rundor: Inledningsrunda, dagordningsrunda, inventeringsrunda- om det finns tankar att bygga in kring diskussionen - för att få en bättre överblick. Förslagsrunda. Vad fungerade bra, vad kan fungera bättre.

Aktivt lyssnade

Ex. tema: Berätta om någonting positivt som hänt i ditt ungdomsarbete under de sista fyra veckorna.

Dela upp er två och två. Deltagare 1 talar i två min. Deltagare två lyssnar, och får inte tala. När två minuter är slut återberättar deltagare två vad den har hört. Sedan byter man roller och gör övningen igen. Efter övningen reflekterar gruppen ihop hur det kändes att lyssna och inte tala.

METODBANKER, KURSER, FAKTA, INFORMATION

På dessa webbplatser hittar du allt ifrån kurser, litteratur, metodbeskrivningar, forskning med mera.

www.bo.se	Barnombudsmannen
www.bris.se	Barnens rätt i samhället

Det finns flera olika värderingsövningar och former att uttrycka sina åsikter på t.ex. heta stolen, linjen, rollspel, fyra hörnsövningar, aktivt lyssnade, Open space, dialog kafé, tvärtomövningen, bättre mötesformer, gemensam dagordning. Utförliga beskrivningar på varför och hur man gör dessa metoder hittar du bland annat i metodbanken på webbplats: www.demokratiakademin.se

www.dubestammer.se	Jämställdhetsarbete för unga
www.levandehistoria.se/spelaroll	Levande historia
www.lafa.se	Landstinget förebygger aids
www.lsu.se	Landsorganisationen för Sveriges ungdomsorganisationer
www.manskligarattigheter.gov.se	Regeringens hemsida om Mänskliga rättigheter
www.rb.se	Rädda barnen
www.skolutveckling.se	Myndigheten för Skolutveckling
www.sverigesungdomsråd.se	Sveriges Ungdomsråd
www.ungdomsstyrelsen.se	Ungdomsstyrelsen
www.framtidsverkstad.se	Framtidsverkstäder

Mer metodmaterial

PEDAPRO, Bildpaketet ”För bättre kommunikation i grupp”. PEDAPRO, Duvgatan 17, 573 34 Eksjö
Barnombudsmannen (2003).Handledning för dig som vill arbeta med barn och ungas rättigheter. BI
2003:02

Barnkonventionskortleken ingår i ett material som kan beställas på webbplats: www.rb.se

Barnombudsmannen.Tidning ”Jag vill säga något”. ISBN: 91–87448–11-4

Barnombudsmannen (2007).Tidning Respekt. Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige
Byréus - Hagen, Katrin. Grus och glitter. KSAN.

Byréus, Katrin. Du har huvudrollen i ditt liv- om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och
förändring. Liber AB, ISBN91-47–05075-6

Demokrati Akademin (2002). Frihet, jämlikhet och medborgarskap. Handbok i demokratins teori och
praktik. Ordfronts förlag

Eklund, Ulrika & Stakston Britt. En handbok för lyckade möten. LSU, ISBN: 91-630-6994-6

Lindgren, Mats (1988). Öppningar möt framtiden. Institutet för framtidsstudier. ISBN: 91-38-12018-6

Åhgren B Leif. Stora QL boken. Utgiven på eget förlag Leif B Åhgren

Litteratur tips

Antonovsky, Aaron(1991). Hälsans mysterium. Natur och Kultur. ISBN 91-27-02193-9

Aspán, Margareta (2006). Ungas röst i Farsta. Farsta stadsdelsförvaltning

Barnombudsmannen (2006). Röster som räknas, Nordstedts Juridik. ISBN: 91–87448-17-3

Dahl, A. Robert (1999). Demokratier och dess antagonister. Ordfront förlag ISBN: 917324–892-4

Elofsson, Stig (2005). Ung livsstil nr 2 Vilken typ av aktiviteter inom fritidsfältet önskar ungdomar i
Stockholms stad att det ska satsas på? webbplats. www.stockholm.se/idrott

Hammarberg, Tomas (2002). Mänskliga rättigheter, konventionen om barnets rättigheter. UD Info 2002

Ungdomsstyrelsens skrifter 2006:4 (2006). En analys av ungas kultur och fritid. ISSN 1651-2855

FARSTA FRITID- FRAMTID I SAMVERKAN

Vi tycker att projektet Farsta fritid- framtid i samverkan har varit ett sätt att komma ihop (hela fritiden) och ett sätt att försöka ta ett gemensamt grepp, fastän det är långt kvar. Kvalitén för hela vår verksamhet höjs om vi går ihop och gör det! Och det behövs högre kvalité.

Projektet har gett oss mycket bra och matnyttiga verktyg och metoder. Vi har fått ett nytt tänk kring demokrati, delaktighet, mötesformer, beslut, arbeta i projektform, som man kan föra vidare till både arbetskolligor och ungdomar!

FARSTA STADSDELSFÖRVALTNING

www.stockholm.se/farsta